

Natura guztiona delarik, guztiok egon behar genuke hartaz arduraturik, eta haren zaintze eta irautsez kezkatuturik. Ene ustez, jende guztiak ezagutu behar lituzke ekologi problemak, eta irakaskuntzan garrantzi handia eman behar litzaioke ekologiari. Arlo hontan ia guztiz analfabetuak garelakoan nago, egunero ikusten ditudan zenbait jokabidek horixe frogatzen baitidate.

Adibidez. Aldapa handitan* dauden basoen ebaketa* oso arriskugarria dela, ekologiari ari den edozein liburutan irakur daiteke. Erosioaren ondorioez jabeturik dagoen edonorentzat, hori ekologiaren abeceda dela esanen nuke. Hala ere, ba dirudi, euskaldunon lurra oso bereziak direla, eta berauetan salbuespena* gertatzen dela, eta mundu osoko erosio legeak Euskal Herrian desberdinak direla, zeren* gure artean egiten diren gauza batzu,* lege haietaz ezer arduratu gabe egiten baitira. Zergatik diodan hori? Hara! Bilbotik Pausura* autobidean zehar doan edozeinek ikus ditzake, aldapa oso handietan ere, zuhaitzez guztiz gabeturiko mendialde batzu. Ermura eta Altzolarra helduan, aurrez aurre ikus daitezke horrelako batzu. Eta, nahiz eta zuhaitz ebaketa horik oraintsu eginak izan diren, jadanik* agertuak dira erosioaren ondorioak. Hau Ermuan argi ikus daiteke, eurietako uren kausaz lurren* bat jazo baita.

Basoak eta lurra

Azter dezagun, gaingiroki* eta arinka bada ere, basoek lurren izakeran duten garrantzia. Honela, beharbada, gizonaren egintzek ukan dezaketen garrantziaz jabetuko gara.

Basoak lur sortzaile dira. Duchaufour jakintsuak dioenez, lurra jaio eta aitzinatu* egiten den multzo* dinamiko bat da. Eta gizonaren eraginaren kausaz, edo bestela, lurra hil egin daiteke. Gizonaren eragina azpimarkatu nahi ukan dut hemen, zeren garai historikoetan gehienik gertatu izan den kasua, hauxe izan baita.

Ikus dezagun laburki, nolakoa den lurren sortzea. Bi eratako materialak aurki daitezke lurpean, ura eta airea kontatu gabe.

Batetik, haitz* amaren desegitetik sortzen diren elementu mineralak daude lurpean. Desegite hortan bi faktore mota aurkitzen ditugu: klimatikoak (haizea, ura, izotza...) eta bizidunen eraginaren kausazkoak. Bizidunen eraginen artean, basoetako zuhaitzena da nagusi (sustraien bidezkoa).

Bestetik, lurpean gainean bizi diren bizidunek materia organikoa sortzen dute,

eta lurpean inkorporatzen; eta lurpean, lehen aipatu* mineralekin nahasten da materia organikoa hori. Materia guztiok transformatu egiten dira eta modu hortan propietate desberdinetako estratu edo lur geruzak* sortzen dira. Baina zenbat eta sakonago, materia organikoa gutiago dago estratuotan.

Dena dela, soma daitekeenez, lurpean sortze prozesua oso luzea da. Urteetako, mendeetako fruitua da lurra. Eta bilakabide* hortan barrena, lurra haziz doa, lur geruzak sortuz doaz, oreka* batetara heldu arte.

Basoak lur zaintzaile dira. Haizea eta ura, lurpean dauden materialak higitzeko* gai dira. Lur gainean landareak ondo finkaturik ez badaude, uraren eta haizearen eragina oso bortitza* da, eta lurra desegin egiten da. Basoak, landareak ongi finka daitezten ingurua prestatzen dutelarik, lur zaintzailek egokienak dira.

Zuhaitzen sustraiek eutsi* egiten diete gogorki lur partikulei. Euritan eroritako ur tantak ez dira zuzenki lurpean jausten,* eta ez dute, beraz, zuzeneko eraginik lurpean azalean. Zuhaitzen hosto* eta abarrek gera erazi egiten dituzte lehenbizi ur tantok; eta gero zuhaizpeko zuhaixkak eta belarrak daude, ur emetze* funtzio hori hobeto betetzeko. Bestalde, zuhaitzek haizearen aurkako babesa ematen diote lurpeari, eta modu hontan lurra ez ditu haizearen erosioaren efektuak pairatzen.* Eta, beste babeste modu fisiko bat aipatzearen, zuhaitzek eta basoko beste landareek lurra eguzki kolpeetatik ere babesten dutela esanen dugu.

Horrez gainera, basoak lurpeko humua* sortzen du. Eta humu horrek erraztu egingo du lurpean permeabilitatea. Eta permeabilitate honen bidez heldu ahal izango da sustraietara, hain beharrezkoa duten ura.

Basoak urbiltegi dira. Permeabilitateari esker, basoetako lurra irentsi eta gorde egiten du ura, belaki* baten antzera.* Honela, uren biltegi eta uholdeen indargetzaile* bezala jokatzen du basoak. Lurpean hainbeste ur gordeta geratzen delarik, gero landareen premietarako erabili ahal izango da denborada batetara. Eta, bestalde, eurite handiak gertatu arren, eroritako ur guztia hibaietara berehala joaten ez denez gero —basoko lurpean geratzen baita—, ez da uholde arriskugarrikerik sortzen hibaietan.

Basorik ez dagoen lekuetan, erosioaren kausaz lurra galduz doa. Eta geratzen den lurra permeabilitate txikikoa delarik, ura ez da urpean bildurik gelditzen. Orduan, euria egiten duenean, ia berehala hainbat

eta hainbat erreka sortzen dira lur gainean.* Erreka horik guztiok inguruko hibai zaharrek bat egiten direnean, berriz, uholdeak sortzen dira sarritan. Modu hortan, uholdeek lur asko daramate harrastaka berrekin, eta lurgaltze prozesua gero eta gaizkiagotuz doa. Honela, lehengo eskualde* heze* eta landaretsuak idor* eta basamortu bihurtzen dira, lurrik ez baita geratzen, eta ura, jaustearrekin batera, joan baitoa.

Euskal Herria basamortu bihurtzeko ote liteke?

Esan bezala, lurpean sortzeak bilakabide luzea du. Bere oreka egoerara heldzeko, hainbat urte behar ditu basoak. Gizona oso boteretsua da, bestalde; eta bere eragin bortitzez, naturari hainbeste urte kostatu izan zaiona, begien hertsireki batetan desegin dezake. Eta lehen oihan* joria* izan dena, ia* ia bapatean, eta gizonaren esker txarragatik, basamortu bihurtzeko. Eherlich-en arabera,* 1882. urtean basamortuek munduan zuten hedadura,* kontinenteen 9,4%a zen, eta 1952. urtean, 23,3%a. Ez ahal da hori beldurtzeko? Horrez gainera, gauza ezaguna da, basamortu handi gehienak handituz doazela; eta haietan iraganeko zibilizazioen haztarrenak* agertzen direlarik, ba dirudi, ordukoek gaurko basamortuok osterantzeko* modu batez ezagutu zituztela.

Urrunera joan gabe, hor dugu nafar hegoaldeko Bardeak* deituriko lurraldea. Lehen baso ederrez beterik zegoen eskualde hau, egun ia basamortu bilakaturik* dago gizonen burugabekeriagatik. Eta, orain, hutsegite horren konpontzeak denbora eta dirua eramaten duke.*

Ardurarik gabe jokatzean, heze eta berde diren Bizkaia eta Gipuzkoan ere, laster agertzen da erosioaren eragina. Basoak zeharo ebakitzean eta landarez garbitzean, lur gainean erreka asko sortzen dira azken urteotan; eta horrela, hainbat lekutan, lokatz* errekek sortu dira. Diodanaren lekuko,* hor ditugu Galdakao eta Etxebarri aldean, autobide zahararen parean, euri pixka bat egiten duen bakoitzean sortzen diren lokatz errekek. Edo eta Ermu aldean, lehen aipatutako leku berean sortu den lurrena. Eta abar, eta abar.

Ekologoei aintzinako profeten jokoa jokatzea suertatu zaie gure egunotan. Gaur eguneko jokabide arruntan* ondorioak estrapolatuz, hondamendi izugarriak gertatuko direla gogora erazten digute. Ba dugu hemen zertaz pentsa!

J. R. ETXEBARRIA